

Самодін А. В. - завідувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Забезпечення ефективної протидії корупційним правопорушенням є одним із пріоритетних напрямів процесуальної та поза процесуальної діяльності судових та правоохоронних органів в Україні. За офіційними даними Генеральної прокуратури України, за 10 місяців 2016 року, було зареєстровано 4276 злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з яких у 821 кримінальному провадженні особам було повідомлено про підозру. Такі дії службових осіб, як прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, за ст. 368 було кваліфіковано у 1083 випадках, а повідомлено про підозру, відповідно, у 440 кримінальних провадженнях.

Водночас, за результатами нового Індексу сприйняття корупції за 2015 рік від Transparency International, Україна так і не пододала межі

«корупційної ганьби», отримавши лише один додатковий бал, порівняно з 2014 роком. Це свідчить не лише про проблеми індивідуалізації кримінального переслідування осіб, які вчинили корупційні правопорушення, а й про високий рівень їх латентності, зумовлений, з одного боку, проблемами суто нормативного характеру, а з іншого - низьким рівнем поінформованості відповідних суб'єктів протидії корупції про факти корупційних проявів, які підкріплені належними, допустимими та достовірними доказами в процесуальній формі, визначеній Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України. Водночас парламент України констатував, що поряд із превентивними антикорупційними заходами ключовим елементом державного механізму протидії корупції є наявність належної правової бази антикорупційного спрямування.

З метою попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових було спеціально створено Національне антикорупційне бюро України, до повноважень якого увійшли можливості як процесуальної слідчої, так і оперативно-розшукової діяльності, а у випадках, визначених ст. 216 КПК України, можливість розслідування кримінальних правопорушень, які належать до підслідності інших органів досудового розслідування.

Одним із проблемних аспектів кримінальних проваджень, пов'язаних із розслідуванням корупційних правопорушеннями, є саме початок кримінальної процесуальної діяльності органів досудового розслідування - процесуальна форма його регламентації у положеннях КПК України та відомих нормативно-правових актів.

За загальним правилом, відповідно до положень ст. 214 КПК України, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 год після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування. Інформація, яка підлягає внесенню до ЄРДР, визначається ч. 5 вказаної статті. Водночас у п. 14 Положення про порядок ведення ЄРДР (Положення) визначено, що під час внесення до реєстру фабули кримінального правопорушення в обов'язковому порядку відображаються дата, час, адреса, місце, спосіб, знаряддя, засоби та інші особливості вчинення кримінального правопорушення, розмір збитків, прізвище фізичної особи (осіб) або дані про юридичну особу (осіб), яка (які) є потерпілими, дані про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, інші необхідні відомості, а в разі віднесення кримінальних правопорушень до корупційних потрібно керуватися вимогами Кримінального кодексу (КК) України та Законом України «Про запобігання корупції».

Згідно з приміткою до ст. 45 КК України, корупційними злочинами вважають злочини, передбачені ст. [191](#), [262](#), [308](#), [312](#), [313](#), [320](#), [357](#), [410](#), у разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст. [210](#), [354](#), [364](#), [364](#)¹, [365](#)², [368-369](#)² КК України. З огляду на такі правові приписи, постає питання щодо можливості реєстрації корупційного кримінального правопорушення на стадії його готування або замаху, а також як учиненого в умовах його неповної очевидності. Адже, з одного боку, перед органами досудового розслідування постає завдання протидії корупції, а з іншого - питання реального забезпечення прав особи у сфері кримінальних процесуальних відносин, включаючи засаду презумпції невинуватості навіть і особи, яка, за твердженням органів досудового розслідування (факт повідомлення про підозру), учинила корупційне правопорушення.

Всупереч вимогам ст. 214 КПК України, зазначене Положення у додатку 7 пропонує певний, хоча й не зовсім конкретизований, перелік так званих «інших джерел, з яких виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення», до яких зараховано й усну заяву (повідомлення) про кримінальне правопорушення, повідомлення в засобах масової інформації, дублікат заяви, самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення за результатами перевірки у порядку нагляду тощо. На жаль, у такому переліку взагалі окремі положення є не лише неконкретизованими (наприклад, щодо форми дублікату заяви), а й не враховують факторів анонімності цього повідомлення.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», для отримання заяв і повідомлень, серед іншого анонімних, про кримінальні правопорушення в бюро створюється спеціальна телефонна лінія та забезпечується можливість подання таких повідомлень через офіційний веб-сайт цього органу в мережі Інтернет та засобами електронного зв'язку. Анонімні заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення розглядаються за умови, що відповідна інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані та може бути перевірена, а власне порядок реєстрації, обліку й розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, підслідні бюро, визначає його директор. Поняття «анонімна заява» у цьому Законі, на жаль, не зафіксовано, що, на нашу думку, дає змогу в окремих випадках маніпулювати цим фактором під час прийняття рішення про реєстрацію чи нереєстрацію відповідного звернення особи. Тому варто констатувати, що, попри прогресивність таких нововведень щодо протидії корупції, вони не зовсім відповідають процесуальній формі початку досудового розслідування, регламентованій ст. 214 КПК України, що надалі буде спричиняти проблеми процесуального ґатунку не лише на стадії досудового розслідування, а й на судових стадіях кримінального провадження.

Водночас у контексті початку досудового розслідування в кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення потребує розв'язання проблема щодо запровадження культури повідомлення

спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень, а також подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності. Вирішення цього питання сприятиме збільшенню кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також осіб, які заявили про факти корупції